

Zalecenie UNESCO
w sprawie zachowania
i dostępu
do dziedzictwa
dokumentacyjnego,
w tym
dziedzictwa
cyfrowego (2015)

Warszawa 2016

Zalecenie UNESCO w sprawie
zachowania i dostępu
do dziedzictwa dokumentacyjnego,
w tym dziedzictwa cyfrowego
(2015)

Warszawa 2016

NACZELNA DYREKCJA
ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

Organizacja
Narodów Zjednoczonych
dla Wychowania,
Nauki i Kultury

Polski Komitet Programu UNESCO
Pamięć Świata

Polski Komitet
do spraw UNESCO

Tytuł oryginału: *Recommendation concerning the preservation of, and access to, documentary heritage including in digital form*

Tłumaczenie:

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
Polski Komitet do spraw UNESCO

Zespół redakcyjny:

Anna Czajka, Katarzyna Kiliszek, Tomasz Komorowski,
Tomasz Mrożek, Wojciech Woźniak

Projekt i opracowanie graficzne: Maria Kaliszczuk

Skład, łamanie: zespół AMALKER sp. z o.o.

Wydawca:

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
ul. Rakowiecka 2D, 02-517 Warszawa
tel. (+48 22) 56 54 600
e-mail: ndap@archiwa.gov.pl
www.archiwa.gov.pl

Wydanie 1

Warszawa 2016

ISBN 978-83-64806-95-7

Druk: AMALKER sp z o.o.

Wprowadzenie

Oddając w ręce czytelników polskie tłumaczenie Zalecenia w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego, mamy nadzieję, że przyczyni się ono do dalszego wzrostu świadomości dotyczącej znaczenia dziedzictwa dokumentacyjnego w Polsce, jak również stanie się cennym narzędziem współpracy oraz kształtowania polityki państwa i instytucji dziedzictwa w zakresie promocji, ochrony i udostępniania zbiorów.

Zalecenie jest pierwszym i dotychczas jedynym instrumentem prawnym na poziomie globalnym, który w całości został poświęcony problematyce dziedzictwa dokumentacyjnego – analogowego i cyfrowego. Tym samym dokument ten wypełnia istotną lukę w prawie międzynarodowym dotyczącym dziedzictwa ludzkości.

Luka ta była tym bardziej dotkliwa, że dziedzictwo dokumentacyjne jest wyjątkowo podatne na utratę, zarówno w wyniku wojen, celowych działań człowieka i klęsk naturalnych, jak i niedostatecznej ochrony oraz nienadążania za wyzwaniami związanymi z rozwojem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Nieoceniona jest wartość dziedzictwa dokumentacyjnego jako źródła pamięci i źródła wiedzy na temat historii i kultury społeczeństw oraz ich różnorodnych związków. Wiąże się z tym ogromna społeczna rola tego dziedzictwa w kształtowaniu tożsamości indywidualnej i zbiorowej oraz rozwijaniu dialogu społecznego i międzynarodowego opartego na fundamencie wiedzy.

Zalecenie jednoznacznie podkreśla przy tym znaczenie współpracy międzynarodowej pomiędzy instytucjami pamięci z wykorzystaniem technologii informatycznych, zwłaszcza digitalizacji. Dostrzeżenie i wzmocnienie potencjału digitalizacji w sferze wspólnego dziedzictwa dokumentacyjnego znajdującego się w różnych krajach umożliwia wskazanie pożądanych kierunków rozwoju współpracy międzynarodowej wokół wspólnego dziedzictwa. Dzięki technikom cyfrowym może być ono współdzielone i udostępniane wszystkim zainteresowanym bez żadnych ograniczeń i bez potrzeby jego fizycznego przemieszczania.

Należy podkreślić, że w Zaleceniu dziedzictwo w postaci cyfrowej zostało potraktowane na równi z dziedzictwem analogowym, usuwając wszelkie wątpliwości co do znaczenia informacji zapisanej z wykorzystaniem technik cyfrowych. Co więcej, Zalecenie wyraźnie wskazuje na konieczność podejmowania działań związanych z ochroną dziedzictwa dokumentacyjnego już na etapie tworzenia, a nawet przygotowania do tworzenia, dokumentów elektronicznych. Podejście takie rozszerza zasięg Zalecenia poza tradycyjne instytucje pamięci, takie jak archiwa, biblioteki i muzea, sięgając do podmiotów publicznych i prywatnych tworzących dokumentację jako dowody swojej działalności. W praktyce oznacza to, że Zalecenie znajdzie zastosowanie zarówno w procesach związanych z archiwizacją, jak i – a może

przede wszystkim – w procesach zarządzania dokumentacją w ramach szerszych procesów związanych z cyfryzacją administracji. Regulacje wskazane w Zaleceniu, wykraczając poza działania prowadzone w instytucjach pamięci, wyznaczają nowy kierunek w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa cyfrowego, przenosząc ciężar części wysiłków na wytwórców dokumentacji. Niebagatelną rolą dokumentu jest więc budowanie świadomości społecznej dotyczącej konieczności podejmowania działań ochronnych już w momencie tworzenia dokumentacji cyfrowej.

Przyjęcie Zalecenia wienńczyło refleksję trwającą szereg lat na forum Programu UNESCO Pamięć Świata. Jako kraj, który doświadczył wyjątkowych strat dziedzictwa dokumentacyjnego w wyniku rozbiorów, a zwłaszcza drugiej wojny światowej, Polska aktywnie wspierała najpierw podjęcie przez UNESCO prac nad tym instrumentem prawnym, a następnie wypracowanie jego tekstu.

Impuls do rozpoczęcia prac nad Zaleceniem dała IV Międzynarodowa Konferencja Programu Pamięć Świata pod tytułem *Kultura – Pamięć – Tożsamość*, zorganizowana w Warszawie w 2011 roku wspólnie przez stronę polską i UNESCO. W wyniku konferencji oraz zorganizowanego rok później, również w Warszawie, spotkania ekspertów UNESCO przyjęte zostały decyzje Rady Wykonawczej i rezolucja 37. sesji Konferencji Generalnej UNESCO, które umożliwiły powstanie Zalecenia. Kolejne spotkanie ekspertów UNESCO, zorganizowane w Warszawie w 2014 roku, wspomogło opracowanie tekstu pierwszego projektu Zalecenia. Ostateczna treść tego instrumentu, zgodnie z obowiązującą procedurą, została ustalona przez międzyrządowy Specjalny Komitet ekspertów, który obradował w siedzibie UNESCO w Paryżu w lipcu 2015 roku. Zalecenie zostało przyjęte przez państwa członkowskie UNESCO podczas 38. sesji Konferencji Generalnej w Paryżu, w 2015 roku.

Dziękujemy wszystkim ekspertom oraz osobom zaangażowanym w opracowanie i przyjęcie Zalecenia za wytrwałą pracę w kraju oraz na forum międzynarodowym.

Dr Wojciech Woźniak

Naczelný Dyrektor Archiwów Państwowych
Przewodniczący Polskiego Komitetu
Programu UNESCO Pamięć Świata

Prof. Sławomir Ratajski

Sekretarz Generalny
Polskiego Komitetu ds. UNESCO

Zalecenie w sprawie zachowania i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym dziedzictwa cyfrowego

PREAMBUŁA

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, podczas 38. sesji, która miała miejsce w Paryżu w dniach 3–18 listopada 2015 roku,

Biorąc pod uwagę, że dokumenty wytworzone i zachowane przez wieki we wszelkich formach analogowych i cyfrowych, w czasie i przestrzeni, są istotnym środkiem tworzenia i wyrażania wiedzy, wywierającymi wpływ na wszystkie obszary cywilizacji ludzkiej i jej dalszy rozwój,

Biorąc również pod uwagę, że dziedzictwo dokumentacyjne stanowi zapis rozwoju myśli ludzkiej i wydarzeń, ewolucji języków, kultur, ludów i ich rozumienia świata,

Podkreślając znaczenie dziedzictwa dokumentacyjnego we wspieraniu wymiany wiedzy, które służy pogłębianiu wzajemnego zrozumienia i dialogu, w celu umacniania pokoju oraz poszanowania wolności, demokracji, praw człowieka i godności ludzkiej,

Zauważając, że ewolucja dziedzictwa dokumentacyjnego umożliwia edukację międzykulturową, rozwój osobisty, postęp naukowy i techniczny oraz jest istotnym źródłem rozwoju,

Biorąc jednocześnie pod uwagę, że zachowanie i trwała dostępność dziedzictwa dokumentacyjnego wspiera podstawowe wolności opinii, ekspresji i informacji jako prawa człowieka,

Biorąc również pod uwagę, że powszechny dostęp do dziedzictwa dokumentacyjnego musi wiązać się z poszanowaniem zarówno uzasadnionych interesów uprawnionych, jak i interesu publicznego w zakresie zachowania tego dziedzictwa i jego udostępniania,

Uznając, że aspekty historii i kultury istniejące w formie dziedzictwa dokumentacyjnego mogą nie być łatwo dostępne,

Uznając również, że na przestrzeni czasu znaczna część dziedzictwa dokumentacyjnego została utracona w wyniku katastrof naturalnych lub spowodowanych przez człowieka, albo też staje się niedostępna w obliczu gwałtownych zmian technologicznych, oraz **podkreślając**, że brak przepisów prawa utrudnia instytucjom pamięci przeciwdziałanie nieodwracalnym stratom i zubożeniu tego dziedzictwa,

Przypominając, że – w odpowiedzi na to wyzwanie – UNESCO ustanowiła w 1992 roku Program Pamięć Świata w celu podniesienia poziomu świadomości i ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego świata oraz w celu zapewnienia jego powszechnej i trwałej dostępności,

Uwzględniając dynamiczny rozwój technologii oraz wyzwania związane z opracowaniem modeli i procedur służących zachowaniu obiektów dziedzictwa cyfrowego, w tym obiektów złożonych, takich jak utwory multimedialne, interaktywne hipermedia, dialogi online i obiekty zawierające dane dynamiczne pochodzące ze złożonych systemów, treści mobilne i formaty, które powstaną w przyszłości,

Uwzględniając również międzynarodowe instrumenty normatywne i inne właściwe traktaty i oświadczenia wskazane w Załączniku,

Biorąc pod uwagę konieczność podejmowania przez poszczególne państwa, społeczności i jednostki odpowiednich działań na rzecz ochrony, zachowania i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego oraz podkreślania jego wartości,

Postanowiwszy podczas 37. sesji, że kwestia ta powinna być uwzględniona w Zaleceniu dla państw członkowskich,

przyjmuje w dniu 17 listopada 2015 roku niniejsze Zalecenie:

DEFINICJE

Na potrzeby niniejszego Zalecenia przyjmuje się, że **dokument** to obiekt zawierający treść informacyjną w postaci analogowej lub cyfrowej oraz nośnik tej treści. Dokument może być zachowany i zazwyczaj ma charakter ruchomy. Treść może obejmować znaki lub kody (np. tekst), obrazy (nieruchome lub ruchome) oraz dźwięki, które mogą być kopiowane lub migrowane. Nośnik może mieć istotne walory estetyczne, kulturowe lub techniczne. Związek pomiędzy treścią a nośnikiem może być różny – od incydentalnego po integralny.

Dziedzictwo dokumentacyjne obejmuje te pojedyncze dokumenty lub grupy dokumentów, które mają znaczną i trwałą wartość dla danej społeczności, kultury, kraju lub dla całej ludzkości i których pogorszenie stanu zachowania lub utrata byłyby dotkliwym zubożeniem. Znaczenie tego dziedzictwa może ujawnić się dopiero wraz z upływem czasu. Dziedzictwo dokumentacyjne świata ma znaczenie globalne i jest przedmiotem odpowiedzialności wszystkich. Powinno być w pełni zachowane i chronione z pożytkiem dla wszystkich, przy należytych poszanowaniu i uznaniu obyczajów i praktyk kulturowych. Powinno być bez przeszkód trwale dostępne i możliwe do ponownego wykorzystania przez wszystkich. Dziedzictwo dokumentacyjne dostarcza środków do rozumienia historii społecznej, politycznej, historii zbiorowości i historii osobistych. Może być pomocne we wspieraniu dobrego rządu i zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo dokumentacyjne każdego państwa odzwierciedla jego pamięć i tożsamość, przyczyniając się w ten sposób do określenia jego miejsca w globalnej społeczności.

Instytucjami pamięci są – choć nie wyłącznie – archiwa, biblioteki, muzea oraz inne instytucje lub organizacje edukacyjne, kulturalne i badawcze.

1. IDENTYFIKACJA DZIEDZICTWA DOKUMENTACYJNEGO

1.1. Zachęca się państwa członkowskie do wspierania swoich instytucji pamięci w opracowywaniu polityk selekcji, gromadzenia i zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego w drodze badań i konsultacji, zgodnie z ustalonymi i określonymi na szczeblu międzynarodowym normami dotyczącymi dziedzictwa dokumentacyjnego znajdującego się na ich terytorium. Dokumenty, zespoły archiwalne i kolekcje powinny być zarządzane w sposób gwarantujący ich zachowanie i dostępność w długiej perspektywie czasu, z zapewnieniem środków wyszukiwania i przeglądania, w tym katalogów i metadanych.

1.2. Polityki, mechanizmy oraz kryteria selekcji, pozyskiwania i pozbawiania statusu dziedzictwa dokumentacyjnego powinny być opracowane przez instytucje pamięci we współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, z uwzględnieniem nie tylko kluczowych dokumentów, ale również dotyczącego ich materiału kontekstowego, w tym zawartości mediów społecznościowych. Kryteria selekcji nie mogą mieć charakteru dyskryminującego i muszą być jasno określone. Selekcja musi być neutralnie zrównoważona, z uwzględnieniem dziedzin wiedzy, form wyrazu artystycznego i okresów historycznych. Biorąc pod uwagę immanentnie czasowy charakter dokumentów cyfrowych, konieczność podejmowania decyzji dotyczących zachowania tych dokumentów może się pojawić już w momencie ich wytworzenia, a nawet przed ich powstaniem.

1.3. Zachęca się państwa członkowskie do identyfikowania tej części dziedzictwa dokumentacyjnego, której przetrwanie jest potencjalnie albo bezpośrednio zagrożone, oraz do zwrócenia na tę kwestię uwagi organów i instytucji kompetentnych do podjęcia odpowiednich działań ochronnych. Państwa członkowskie powinny wspierać i umacniać własne odpowiednie instytucje pamięci oraz – wtedy gdy jest to potrzebne i wykonalne – zachęcać środowiska naukowe i prywatnych właścicieli do dbania o swoje dziedzictwo dokumentacyjne w imię interesu publicznego. Instytucje publiczne i prywatne powinny również zapewniać profesjonalną opiekę nad wytwarzanymi przez siebie dokumentami.

1.4. Państwa członkowskie powinny promować – jako sposób podnoszenia poziomu świadomości – identyfikowanie i zgłaszanie istotnych obiektów dziedzictwa dokumentacyjnego na listy krajowe i regionalne oraz na międzynarodową Listę Pamięci Świata.

1.5. Zachęca się państwa członkowskie do opracowywania programów szkoleń i programów budowania potencjału, aby umożliwić identyfikację i ochronę dziedzictwa dokumentacyjnego oraz dostęp do niego.

2. OCHRONA DZIEDZICTWA DOKUMENTACYJNEGO

2.1. Ochrona dziedzictwa dokumentacyjnego polega na stosowaniu wszelkiego rodzaju technik, zabiegów, procedur i technologii, zarówno o charakterze zapobiegawczym, jak i naprawczym, w celu zachowania dokumentów i zawartych w nich informacji.

2.2. Zachowanie dziedzictwa dokumentacyjnego to proces ciągły, wymagający zarządzania obiektami zarówno analogowymi, jak i cyfrowymi. Może być wspomagany przez studia, zdobycze technologii i naukę. Nośniki analogowe powinny być zachowywane gdy mają trwałą wartość jako oryginały, artefakty lub przedmioty zawierające informacje. W przypadku dokumentów cyfrowych działania i interwencje powinny być podejmowane jeszcze przed ich wytworzeniem i pozyskaniem, aby usprawnić zarządzanie nimi, zminimalizować koszty i prawidłowo zarządzać związanym z nimi ryzykiem. Należy promować współpracę pomiędzy rządami, instytucjami pamięci i sektorem prywatnym.

2.3. Integralność, autentyczność i wiarygodność powinny być zasadami, którymi należy się kierować przy stosowaniu środków na rzecz ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego. Konkretnie środki i działania powinny być zgodne z prawem międzynarodowym oraz rekomendacjami, wytycznymi, dobrymi praktykami i normami opracowanymi lub wspieranymi przez instytucje pamięci. Program Pamięć Świata powinien być platformą promowania przyjętych norm i miejscem dzielenia się dobrymi praktykami.

2.4. Zachęca się państwa członkowskie do opracowania sposobów i polityk podnoszenia poziomu świadomości i zwiększania potencjału jako kluczowych elementów procesu zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym poprzez wspieranie badań, jak również szkolenia osób zawodowo zajmujących się dziedzictwem dokumentacyjnym, i zapewnianie odpowiedniej infrastruktury. Sposoby i polityki te powinny uwzględniać dobre praktyki w zakresie przechowywania, istniejące i powstające technologie, wiedzę ekspercką oraz kluczowe kompetencje z zakresu odpowiednich studiów humanistycznych, nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, tym samym ukazując pilny charakter terminowego podejmowania działań ochronnych w stale zmieniającym się środowisku.

2.5. Istnienie możliwych prawowitych ograniczeń w zakresie dostępu do jakiegokolwiek części dziedzictwa dokumentacyjnego nie powinno pozbawiać ani ograniczać zdolności instytucji pamięci do podejmowania działań ochronnych. Zachęca się państwa członkowskie do uwzględnienia tej kwestii przy wdrażaniu niniejszego Zalecenia, szczególnie poprzez zmianę właściwego prawa krajowego.

2.6. Zachęca się państwa członkowskie przechowujące w swoich instytucjach pamięci kolekcje pochodzące z innych państw lub tych państw dotyczące do dzielenia się z zainteresowanymi stronami projektami cyfrowymi i cyfrowymi kopiami takiego dziedzictwa.

2.7. Państwa członkowskie powinny promować wśród instytucji pamięci spójność dobrych praktyk i norm w zakresie ochrony dokumentów, w tym dotyczących zarządzania ryzykiem, związanym między innymi z pogarszaniem się stanu zachowania lub kradzieżą dokumentów, jak również w zakresie inwestowania we właściwą infrastrukturę techniczną. Może odbywać się to poprzez ogólnokrajową koordynację i podział zadań pomiędzy instytucjami pamięci w oparciu o pełnione przez nie role, ich mocne strony i zakresy odpowiedzialności.

2.8. Zachęca się państwa członkowskie do wspierania udziału instytucji pamięci w opracowywaniu międzynarodowych norm w zakresie dziedzictwa dokumentacyjnego. Ponadto zaleca się państwom członkowskim zachęcanie instytucji pamięci do nawiązywania współpracy z właściwymi stowarzyszeniami zawodowymi, aby rozwijały wiedzę techniczną oraz dzieliły się nią, a także przyczyniały się do dokonującego się rozwoju norm międzynarodowych.

2.9. Zachęca się państwa członkowskie, aby wspierały rozwój programów nauczania akademickiego w zakresie zachowania dokumentów cyfrowych oraz działania w ramach sieci współpracy na poziomie krajowym, regionalnym i międzynarodowym w celu zapewnienia skuteczniejszej realizacji Programu Pamięć Świata, a także aby wspomagały wymianę doświadczeń opartych na modelach dobrych praktyk pomiędzy państwami członkowskimi UNESCO.

3. DOSTĘP DO DZIEDZICTWA DOKUMENTACYJNEGO

3.1. Zachęca się państwa członkowskie do ustanowienia odpowiednich ram prawnych dla instytucji pamięci oraz do zapewnienia im niezbędnej niezależności w dziedzinie zachowania i udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego, w sposób pozwalający utrzymać zaufanie społeczne w kwestii wyboru materiałów i sposobu ich ochrony. Zapewnianie dostępu do dokumentów jest widocznym dowodem i uzasadnieniem wydatkowania środków publicznych na ochronę.

3.2. Wzywa się państwa członkowskie do promowania i ułatwiania jak najszerzego dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego i jego wykorzystywania poprzez wzmocnienie instytucji pamięci, aby zapewniały one – stosując międzynarodowe standardy dobrych praktyk – rzetelne i aktualne katalogi i pomoce wyszukiwacze, bezpośredni dostęp do oryginałów dokumentów na sprawiedliwych zasadach, o ile jest on niezbędny na potrzeby badań, publikacji sieciowych i portali internetowych.

towych oraz treści natywnie elektronicznych i zdigitalizowanych. Ponadto zachęca się państwa członkowskie do wspierania instytucji pamięci w opracowywaniu międzynarodowych norm w zakresie dostępu do dokumentów i korzystania z nich z zastosowaniem uznanych standardów wspierających interoperacyjność. W miarę możliwości treści powinny być ustrukturyzowane, a także możliwe do odczytania za pomocą urządzeń oraz do połączenia za pomocą linków.

3.3. Możliwości udostępniania dziedzictwa dokumentacyjnego zwielokrotniają się dzięki rozwojowi technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz globalnych sieci łączących instytucje pamięci i ich partnerów. Państwa członkowskie powinny promować i wspierać rozwój inicjatyw o szerokim zasięgu oddziaływania, w tym wystaw, prezentacji objazdowych, programów telewizyjnych i radiowych, publikacji, produktów konsumenckich, mediów strumieniowych w Internecie, mediów społecznościowych, wykładów, programów edukacyjnych, wydarzeń okolicznościowych oraz digitalizacji treści przeznaczonych do pobrania.

3.4. Programy dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego mogą być wspierane przez partnerstwa, w tym partnerstwa publiczno-prywatne. Zachęca się państwa członkowskie do promowania tego typu przedsięwzięć, o ile mają one odpowiedni i sprawiedliwy charakter.

3.5. Gdy ograniczenia dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego są konieczne w celu ochrony prywatności, bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa ludzi, poufności lub z innych prawnie chronionych powodów, powinny być one jasno określone i stwierdzone, a ich obowiązywanie powinno mieć ograniczony czas trwania. Powinny one mieć podstawę we właściwym ustawodawstwie krajowym lub regulacjach, przewidującą procedurę odwołania się od odnośnych decyzji.

3.6. W razie zmiany obowiązującego prawa lub ustanawiania nowego prawa, mającego wpływ na dostęp do dziedzictwa dokumentacyjnego, państwa członkowskie powinny brać pod uwagę potrzebę maksymalizowania takiego dostępu, przy poszanowaniu uzasadnionych interesów uprawnionych. Zachęca się państwa członkowskie do rozszerzenia tego dostępu publicznego na kraje, z którymi dzielą historyczne dziedzictwo dokumentacyjne.

3.7. Zachęca się państwa członkowskie do upowszechniania i zwiększania dostępności ich dziedzictwa dokumentacyjnego poprzez działania adresowane do szerokich kręgów odbiorców i, w zależności od potrzeb i możliwości, poprzez publikacje Programu Pamięć Świata, którego jednym z głównych elementów jest obecnie inwestowanie w digitalizację treści z myślą o ich udostępnianiu. Państwa członkowskie powinny wspierać i promować dostęp w ramach domeny publicznej oraz, o ile jest to możliwe, zachęcać do korzystania z licencji publicznych i rozwiązań w ramach otwartego dostępu.

4. ŚRODKI POLITYKI DOTYCZĄCEJ DZIEDZICTWA DOKUMENTACYJNEGO

4.1. Wzywa się państwa członkowskie do uznania ich dziedzictwa dokumentacyjnego za bezcenne dobro oraz do uwzględnienia tej perspektywy w ustawodawstwie krajowym, politykach rozwoju i programach działań. Ponadto zachęca się państwa członkowskie do uznania potrzeby długofalowego inwestowania w dziedzinie zachowania różnego rodzaju oryginałów w postaci analogowej, w infrastrukturę cyfrową i umiejętności cyfrowe oraz zachęca się państwa członkowskie do odpowiedniego wyposażania instytucji pamięci i ich utrzymania.

4.2. Jednocześnie, mając na uwadze polityki poszczególnych krajów dotyczące dziedzictwa, zachęca się państwa członkowskie do całościowego spojrzenia na potrzeby instytucji pamięci, nieograniczonego jedynie do kwestii praktycznych związanych z infrastrukturą, oraz do wspierania opartej na racjonalnych przesłankach współpracy partnerskiej i dzielenia się kosztami z innymi podmiotami przy tworzeniu wspólnej infrastruktury oraz wspólnych procedur i usług.

4.3. Instytucje prywatne, lokalne oraz osoby fizyczne przechowujące cenne kolekcje potrzebują publicznej zachęty i wsparcia, jak również odpowiedniego uwzględnienia w krajowych rejestrach.

4.4. Państwa członkowskie powinny usprawnić dostęp do dziedzictwa dokumentacyjnego poprzez promowanie rozwoju nowych form oraz narzędzi edukacyjnych i badawczych dotyczących tego dziedzictwa, a także ich dostępności w domenie publicznej.

4.5. Zachęca się państwa członkowskie, aby za pomocą ustawodawstwa i prowadzonej polityki stworzyły w sposób partycypacyjny stabilne, atrakcyjne warunki, zachęcające sponsorów, fundacje i inne podmioty zewnętrzne do wspierania instytucji pamięci oraz do wspólnego z nimi inwestowania w ochronę, dostępność i wykorzystywanie dziedzictwa dokumentacyjnego w interesie publicznym.

4.6. Zachęca się państwa członkowskie do przeprowadzania okresowych przeglądów przepisów w zakresie prawa autorskiego oraz procedur dotyczących egemplarzy obowiązkowych, tak aby zapewnić ich pełną skuteczność w odniesieniu do ochrony i dostępu do dziedzictwa dokumentacyjnego we wszystkich jego formach, z uwzględnieniem ograniczeń i wyjątków. W celu zwiększenia skuteczności korzystne byłyby również wzmocnienie i harmonizacja ustawodawstwa oraz wzajemne dostosowywanie polityk poszczególnych państw członkowskich.

4.7. W zakresie, w jakim zachowanie dziedzictwa dokumentacyjnego i dostęp do niego wymagają stosowania oprogramowania lub innych technologii zastrzeżonych, nieobjętych wyjątkami określonymi w prawie autorskim, zachęca się pań-

stwa członkowskie, aby ułatwiały dostęp do kodów własnościowych, kluczy i odblokowanych wersji technologii na zasadzie non-profit.

4.8. W celu zapewnienia optymalnej wymiany danych, państwa członkowskie powinny promować rozwój i wykorzystywanie powszechnie uznanego otwartego oprogramowania i znormalizowanych interfejsów do zarządzania cyfrowym dziedzictwem dokumentacyjnym, a także nawiązywać współpracę z producentami oprogramowania i sprzętu komputerowego w zakresie pozyskiwania danych i treści z technologii chronionych prawem własności intelektualnej. Instytucje pamięci działające w tych krajach powinny również dążyć do międzynarodowej standaryzacji oraz zgodności metod i norm katalogowania.

4.9. Zachęca się państwa członkowskie do wspierania i opracowywania polityk oraz inicjatyw dotyczących dziedzictwa dokumentacyjnego, w tym monitorowania statusu dziedzictwa dokumentacyjnego wpisanego na listy Pamięci Świata.

4.10. Zachęca się państwa członkowskie, aby przyczyniały się do tworzenia synergii pomiędzy Programem Pamięć Świata a innymi programami dotyczącymi dziedzictwa w celu zwiększania spójności podejmowanych działań.

5. WSPÓŁPRACA KRAJOWA I MIĘDZYNARODOWA

5.1. Biorąc pod uwagę potrzebę intensyfikowania współpracy i wymiany na szczeblu krajowym i międzynarodowym, w szczególności poprzez angażowanie zasobów ludzkich i materialnych do wspomagania badań oraz do ochrony i zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego, państwa członkowskie powinny wspierać wymianę danych badawczych, publikacji i informacji, a także szkolenia i wymianę profesjonalistów oraz wymianę specjalistycznego wyposażenia. Powinny one promować organizowanie spotkań, kursów naukowych i tworzenie grup roboczych dotyczących konkretnych zagadnień, takich jak katalogowanie, zarządzanie ryzykiem, identyfikacja zagrożonego dziedzictwa dokumentacyjnego czy prowadzenie nowoczesnych badań.

5.2. Państwa członkowskie powinny popierać współpracę z międzynarodowymi i regionalnymi stowarzyszeniami zawodowymi, instytucjami i organizacjami zajmującymi się zachowaniem dziedzictwa dokumentacyjnego i dostępem do niego w celu realizacji dwustronnych i wielostronnych projektów badawczych oraz publikowania wytycznych, polityk i modeli dobrych praktyk.

5.3. Zachęca się państwa członkowskie do ułatwiania wymiany kopii obiektów dziedzictwa dokumentacyjnego dotyczącego ich kultury, wspólnej historii lub dziedzictwa, a także innych zidentyfikowanych obiektów dziedzictwa dokumentacyjnego, w szczególności ze względu na wspólną i powiązaną historię tych krajów lub

w ramach prac dotyczących odtwarzania rozproszonych oryginalnych dokumentów prowadzonych w zakresie zachowania dziedzictwa w drugim kraju. Wymiana kopii nie powoduje żadnych skutków dla własności oryginałów.

5.4. Państwa członkowskie powinny dołożyć wszelkich starań, by chronić swoje dziedzictwo dokumentacyjne przed wszelkimi zagrożeniami naturalnymi i wynikającymi z działalności człowieka, w tym przed zagrożeniami związanymi z konfliktami zbrojnymi. Powinny one również powstrzymać się od działań, które mogą zaszkodzić dziedzictwu dokumentacyjnemu, zmniejszyć jego wartość bądź utrudnić jego upowszechnianie lub wykorzystywanie, niezależnie od tego, czy dziedzictwo to znajduje się na terytorium danego państwa członkowskiego czy innych państw.

5.5. Zachęca się państwa członkowskie do zaangażowania w międzynarodową współpracę w celu ochrony zagrożonego dziedzictwa dokumentacyjnego poprzez digitalizację lub w inny sposób na wniosek innego państwa członkowskiego.

5.6. Zachęca się państwa członkowskie do wzmacniania współpracy z Programem Pamięć Świata poprzez ich instytucje pamięci, tworząc – jeśli uznają to za właściwe – krajowe komitety i listy Pamięci Świata.

Konferencja Generalna zaleca, aby państwa członkowskie wdrażały powyższe postanowienia dotyczące zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego i dostępu do niego poprzez stosowanie wszelkich środków legislacyjnych i polityk oraz podejmowanie innych działań, które mogą być wymagane, zgodnie z konstytucyjną praktyką danego państwa, tak aby zapewnić realizację na ich terytoriach zasad, środków i norm określonych w niniejszym Zaleceniu.

Konferencja Generalna zaleca, aby państwa członkowskie zwróciły uwagę właściwych władz i podmiotów na niniejsze Zalecenie.

Konferencja Generalna zaleca, aby państwa członkowskie powiadamiały ją, w terminach i w sposób, które określi, o działaniach podjętych w celu wdrożenia niniejszego Zalecenia.

ZAŁĄCZNIK

Międzynarodowe instrumenty dotyczące ochrony elementów dziedzictwa dokumentacyjnego:

I. Konwencje i Zalecenia UNESCO

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (1954 r.);

Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (1970 r.);

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (1972 r.);

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (2003 r.);

Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (2005 r.);

Zalecenie w sprawie ochrony i zachowania ruchomych obrazów (1980 r.);

Zalecenie w sprawie promowania i stosowania wielojęzyczności i powszechnego dostępu do przestrzeni cybernetycznej (2003 r.);

Karta w sprawie zachowania dziedzictwa cyfrowego (2003 r.).

II. Deklaracje i inne dokumenty

Powszechna deklaracja w sprawie archiwów (2010 r.) przyjęta przez Międzynarodową Radę Archiwów (ICA) i zatwierdzona na 36. sesji Konferencji Generalnej UNESCO (2011 r.);

Deklaracja warszawska: „Kultura – pamięć – tożsamość” (2011 r.);

Deklaracja moskiewska w sprawie ochrony informacji w formie cyfrowej (2011 r.) przyjęta podczas międzynarodowej konferencji „Ochrona informacji w formie cyfrowej i społeczeństwo informacyjne: problemy i szanse” zorganizowanej przez UNESCO w ramach Programu Informacja dla Wszystkich (IFAP);

Deklaracja UNESCO/UBC z Vancouver: „Pamięć Świata w erze cyfrowej: digitalizacja i zachowanie” (2012 r.);

Oświadczenie IFLA (Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich) na temat bibliotek i wolności intelektualnej (1999 r.);

Deklaracja z Mataatua w sprawie praw własności kulturowej i intelektualnej ludów tubylczych (1993 r.);

Deklaracja Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach ludności rdzennej (2007 r.).

III. Traktaty międzynarodowe

Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych (ostatnio zmieniona w 1979 r.);

Powszechna konwencja o prawie autorskim (1952 r.);

Międzynarodowa konwencja o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych (1961 r.).

ISBN 978-83-64806-95-7